

ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І. ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО (1919–1984)

УДК 930.2

<https://doi.org/10.15407/ub.18.054>

*Сергій Олександрович ЄКЕЛЬЧИК,
доктор філософії,
професор кафедр історії та германістики і славістики
Університету Вікторії
(Вікторія, Канада)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9401-3475>*

ТВОРЧИЙ МЕТОД ІВАНА ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Статтю присвячено концептуальним та методологічним засадам наукових праць видатного історика української діаспори Івана Лисяка-Рудницького. Показано, як дослідник спочатку окреслював свою ділянку як «історія ідей», але згодом почав вживати визначення «інтелектуальна історія», що передбачає дослідження ідей у ширшому культурному контексті та у взаємозв'язку із соціальними процесами. Характерними методологічними засадами наукової спадщини Лисяка-Рудницького були порівняльний метод та мікроісторичний метод розгорнутого прикладу («case study»).

Ключові слова: Іван Лисяк-Рудницький, історіографія, діаспора, методологія, порівняльний метод, мікроісторичні дослідження.

Мало хто серед діаспорних істориків України мав такий значний вплив на становлення історичної науки в незалежній Україні, як Іван Лисяк-Рудницький (1919–1984; англійською — Ivan L. Rudnytsky). Почасти це пояснюється тим, що в 1990-ті роки українська історична професія найбільше потребувала нового концептуального апарату саме в ділянках, у яких він працював: історія формування модерної української нації й розвитку української суспільно-політичної думки. Нові моделі цих двох історичних процесів були покликані замінити ортодоксальну радянську історичну схему з її класовою історією, соціалістичною революцією й прагненням «возз'єднатися» з Росією. Окрім цього, Лисяк-Рудницький був майстром історичної есеїстики. Він умів висловлювати свої думки в коротких есеях, що надавалися для читання не тільки професійними істориками, а й освіченою пуб-

лікою. Деякі з цих статей, написані українською, були доступні читачеві ще до того, як Ярослав Грицак і Френк Сисин у 1994 р. підготували найповніше на сьогодні україномовне видання наукової спадщини Лисяка-Рудницького, що містило й тексти, перекладені з англійської [7; 8].

Нині посилання на праці Лисяка-Рудницького цілком очікувані в працях з історії України XIX–XX ст., особливо під час обговорення проблем національного будівництва й історії політичної думки. Але цікаво, що в Україні майже немає праць про нього як історика, зокрема про його творчий метод, концептуальні засади й методологічні підходи. Значно більше літератури про Лисяка-Рудницького як мислителя [див., напр.: 3; 1; 5]. Ті ж праці, що стосуються історичних студій ученого, зазвичай не виходять за межі обговорення його концепції й періодизації українського національного руху [9; 2]. Парадоксальним наслідком такої ситуації є те, що українські науковці широко цитують праці Лисяка-Рудницького, але не застосовують його методологію. Мета цієї статті — окреслити теоретичні й методологічні підходи Лисяка-Рудницького як історика, щоб уможливити повніше використання його спадщини українськими науковцями.

«Інтелектуальна історія» України

У листі до Романа Роздольського від 26 серпня 1966 р. Іван Лисяк-Рудницький визначав свою ділянку історичної науки як «історію суспільної думки», «гісторі оф айдіяс», пояснюючи своєму кореспондентові, що в цій галузі можна працювати головню з опублікованими джерелами, адже інші йому в США не були доступні [4, с. 384]. Насправді можна припустити, що Лисяк-Рудницький уживає тут напрацьоване пояснення, яке дозволяло йому пояснити свою спеціалізацію американським колегам. У Північній Америці перших повоєнних десятиліть «історія ідей» (History of Ideas) справді була визнаною й навіть престижною галуззю історичної науки. Однак мало що єднає творчий метод Лисяка-Рудницького з концептуальними напрацюваннями Артура Лавджоя та його послідовників, котрі догматично зводили аналіз історії ідей до ідентифікації в них певних незмінних «базових одиниць». Український термін «історія суспільної думки» сам по собі був ширшим означенням, адже містив посилання на суспільство. Увагу до зв'язку між соціальними й інтелектуальними процесами можна назвати визначальною рисою Лисяка-Рудницького як дослідника; це засвідчує, що межі традиційної західної «історії ідей» були для нього завузькі.

У 1970-ті роки «історія ідей» втрачає прихильників на Заході; на її місце приходять «інтелектуальна історія», яка наголошує на шир-

шому соціальному й культурному контексті філософських ідей та політичних теорій. Ця назва прийшлася до вподоби Лисякові-Рудницькому. У листі до Романа Шпорлюка від 22 березня 1976 р. він писав: «Я маю деякі плани видань в області української інтелектуальної історії й історії політичної думки» [6, с. 231]. У доповіді й чернетці статті про Францішека Духінського, що датуються 1983–1984 рр., Лисяк-Рудницький ставить собі завдання з'ясувати його роль в «українській інтелектуальній історії» [7, с. 265].

На противагу західній «історії ідей», Лисяк-Рудницький уже наприкінці 1950-х наголошує на важливості соціальних процесів для розуміння ідеологічної еволюції українського суспільства. Поверхове читання його класичного тексту «Інтелектуальні початки нової України» (1958) може створити враження, що північноамериканський історик перебував під впливом відомої ленінської періодизації історії революційного руху в Росії (декабристи, Герцен, народники, соціал-демократи). Для Лисяка-Рудницького першим етапом розвитку новітньої української свідомості є «шляхетська доба (до 1840-их років)»; після неї настає «народницька доба», під час якої «провід національного руху на середньо-східних землях України переходить до рук нової суспільної верстви, інтелігенції» [7, с. 173–177]. Цікаво, що всередині цієї соціологічної періодизації Лисяк-Рудницький запроваджує підрозділи, що не конче базуються на зміні провідної верстви. Якщо перехід від українського дворянства до декабристів ще можна пов'язати із занепадом ідеології козацької державності й виникненням демократичного панславистського федералізму, то два етапи розвитку української думки народницької доби — «романтичний» покоління Кирило-Мефодіївського братства й «позитивістичний» покоління Старої Громади [7, с. 178] — відрізняються не соціальним складником, а зв'язком із різними течіями європейської думки того часу.

Тут уже очевидна відмінність від ленінської схеми; її підтверджує лише вживання Лисяком-Рудницьким чужого марксистської історичній думці концепту «покоління». Насправді Ленін і Лисяк-Рудницький по-різному використовують спільне першоджерело — здобутки європейської соціології кінця XIX — початку XX ст. Помітний вплив на Лисяка-Рудницького мав В'ячеслав Липинський (1882–1931), який наголошував на ролі української шляхти під час повстання Хмельницького та пізнішого часу. Як зауважує сам Лисяк-Рудницький в одній зі статей про Липинського, той перебував під помітним впливом європейської соціології того часу, зокрема таких мислителів, як Жорж Сорель, Вільфредо Парето й Гюстав Лебон [8, с. 139]. Лисяк-Рудницький ставився до цієї школи радше критично — як до інтелектуального середовища, що виховало ірраціональність і волюнтаризм

міжвоєнної націоналістичної доктрини [8, с. 249], але вважав цінною її увагу до соціального контексту й ролі еліт. В іншому фрагменті Лисяк-Рудницький підтверджує важливий вплив на нього іншого провідного європейського соціолога — Макса Вебера (1864–1920), особливо його досліджень про «зв'язки між різними релігійними системами та економічними структурами» [8, с. 417].

Отже, зауваги Лисяка-Рудницького про вузькість «соціальної бази» українського народництва чи про те, що «перехід до капіталізму не створив української національної буржуазії» [7, с. 180–181], слід відчитувати в контексті європейської інтелектуальної й наукової традиції початку та середини ХХ ст. Показово, що третій етап розвитку української політичної думки нового часу (від 1890-х рр. — до початку Першої світової війни), коли в Наддніпрянській Україні модерна національна свідомість починає проникати в селянські маси, дістає в Лисяка-Рудницького назву не соціологічну (наприклад, пов'язану зі зростанням суспільного прошарку сільської інтелігенції), а запозичену з історії мистецтва — «модерністична доба» [7, с. 184]. І справді, серед ознак цього нового періоду вчений згадує перехід від літератури «народної» до «національної», але не тільки в сенсі національної свідомості. Із появою таких письменників, як Леся Українка, Михайло Коцюбинський і Володимир Винниченко, українська література перестає бути «народною» і стає «національною», тобто спроможною «задовільнити різноманітні духові потреби здиференційованого модерного суспільства» [7, с. 186]. Хоча Лисяк-Рудницький не розвиває цю думку, читач розуміє, що йдеться й про зміну художнього стилю: літературний модернізм заперечував попередній критичний реалізм і народницький романтизм, а згадані письменники були саме модерністами. Так уже в цій ранній праці Лисяка-Рудницького виявляються засоби, що стануть характерними для західної «культурної історії» лише в 1980-ті роки.

Як дізнаємося з тексту його виступу на Міжнародному конгресі історичних наук у Стокгольмі в серпні 1960 р., Лисяк-Рудницький моделював своє розуміння методу історичного дослідження культури й суспільної думки через критичне читання Освальда Шпенглера й Арнольда Тойнбі. Він цінував їхнє обґрунтування загальної «єдності стилю» суспільного й культурного життя певного періоду, проте заперечував можливість розуміння культурних впливів через внутрішню динаміку самої культури. Адже вона не становила «субстанціальної єдності», а складалася зі змінних частин, що могли входити в різні комбінації. Слідом за Максом Вебером, він уважав найпродуктивнішим методом «досліди над взаємозалежностями, а рівночасно також над релятивною автономією двох (або більше) великих сфер люд-

ського буття» [8, с. 417]. Це потребувало розгляду аспектів культури та ідейного життя в певному зв'язку із суспільними процесами, але без того спрощувального детермінізму, який панував у радянській історичній науці.

Творчий метод Івана Лисяка-Рудницького розвивається в 1960-ті й 1970-ті роки, зокрема через застосування мікроісторичних підходів до дослідження ідейних явищ, але наголос на важливості європейського інтелектуального контексту й динамічного зв'язку між культурними явищами та соціальними процесами залишається характерним для його історичних праць і публіцистики.

Нація та її культура

Задовго до того, як конструктивістський підхід до історії націй і концепт «уявних спільнот» здобули широке визнання серед істориків Східної Європи, Лисяк-Рудницький виробив складне й багатовимірне розуміння становлення української нації й захищав його в повоєнному діаспорному середовищі, де серед читацької публіки не бракувало так званих «примордіалістів» або прихильників одвічного існування українства.

Вихідною тезою вченого було те, що «виникнення модерної української нації можна розуміти як наслідок взаємодії соціальних сил та ідей» [7, с. 153]. Ключовою для Лисяка-Рудницького була відмінність між етнічністю й національністю, причому останню він розумів як політичну категорію, «явище іншого, вищого порядку» [7, с. 456]. Перехід від етнічності до національності відбувається в процесі творення нації, який полягає насамперед у засвоєнні нових ідей: «Під „формуванням нації“ я розумію проникнення національної ідеї у всі прошарки населення, перетворення етнічної маси на культурно і політично свідому національну спільноту» [7, с. 473]. Ця теза Лисяка-Рудницького стала однією з найвпливовіших під час відкриття його наукової спадщини в незалежній Україні. На жаль, його часто розуміють у телеологічному сенсі, як лінійний процес, що з необхідністю вів до певного наслідку.

Авторське бачення Лисяка-Рудницького було значно складнішим. Він наполягав на тому, що «розвиток новітньої української суспільної думки треба розуміти не як єдиний потік, а радше як процес, що охоплює кілька паралельних і окремих, хоча взаємопов'язаних і взаємозалежних, напрямів» [8, с. 65]. Науковець також виступав за «плекання широкого погляду на історію», який включав би до українського минулого навіть протилежні ідеологічні тенденції. Улюбленим прикладом такого підходу було для Лисяка-Рудницького співіснування в Лондоні пам'ятників Карлу I й Оліверу Кромвелю [8, с. 92–93]. Сам

дослідник визнавав одночасний вплив на себе двох українських мислителів із протилежних політичних таборів — консервативного монархіста-державника В'ячеслава Липинського й соціаліста-федераліста анархістського штабу Михайла Драгоманова. Кожному з них він присвятив по кілька розвідок. Отже, для Лисяка-Рудницького модерна українська нація формувалася в конфлікті та взаємодії протилежних ідеологій.

Інтелектуальна історія України також не вичерпувалася процесом націотворення. Лисяк-Рудницький вітав розвиток «територіальної концепції історії України — концепції, згідно з якою українська історія охоплює все, що пов'язане з українською територією, на противагу вузькоетноцентричному підходу» [7, с. 251]. Це речення взяте з першого абзацу статті про козацький проект Міхала Чайковського під час Кримської війни — однієї з кількох розвідок Лисяка-Рудницького про польських діячів середини XIX ст., які залишилися на маргінесі історії України, але, на його думку, заслуговували на увагу, незалежно від їхнього внеску в проект модерної української нації. Відображенням цього ж підходу історика є його контрверсійна стаття про, як він уважав, засадничу помилку діаспорних дослідників і публіцистів, які писали про небезпеку русифікації «в розумінні зникнення українського народу як етносу» [8, с. 474]. Для Лисяка-Рудницького не менш важливою, а може й реальнішою, була небезпека «малоросіянізації» — у сенсі «асиміляції українства до всеросійської радянської імперської системи» [8, с. 474–475]. Пояснення цієї неортодоксальної позиції полягає в особливостях розуміння Лисяком-Рудницьким концепту нації: мова й інші етнічні характеристики самі по собі не творять її. Найважливішим є усвідомлення себе як політичної спільноти й активного суб'єкта історії: «Це справа політичної підметності, що робить з народу націю» [8, с. 475]. Відтак, головне питання, пов'язане з українською мовою, для Лисяка-Рудницького: «Чи в українській мові формуватиметься теж незалежна українська політична думка?» [8, с. 475].

Так само осмислює він проблеми досягу інтелектуальної історії України. На думку Лисяка-Рудницького, він не визначається мовою. Науковець наполягав на залученні до нього передреволюційних учених українського походження, які друкувалися й викладали лише російською, але підтримували контакти з українським рухом або висловлювали думки, котрі виявляли «їх український ухил», зокрема Памфіла Юркевича, Володимира Лесевича, Миколу Зібера, Михайла Туган-Барановського, Максима Ковалевського, Богдана Кістяківського, Олександра Потебню, Дмитра Овсяннико-Куликовського й навіть військового теоретика, Київського, Подільського й Волинського генерал-губерна-

тора межі століть Михайла Драгомирова [7, с. 152]. Проте одночасно Лисяк-Рудницький гостро заперечував розгляд російської культури в Українській РСР як рівноправної з українською, саме тому, що така вихідна позиція ігнорувала політичний контекст: «Українсько-російські культурні стосунки — це, на жаль, не вільне творче взаємнення між рівноправними партнерами, але такі відносини, що в них одна сторона упривілейована, а друга ущемлена у своїх природних правах» [8, с. 382].

Метод і проблематика

За зауваженням Івана-Павла Химки, як історик України, Іван Лисяк-Рудницький був винятково начитаним у галузях, що безпосередньо не стосувалися його дослідницьких інтересів: філософії, світовій літературі, європейській культурі тощо. Це давало йому змогу аналізувати події української історії «у ширшому європейському й, більше того, універсальному гуманістичному контексті» [10].

Лисяк-Рудницький залишив тільки принагідні зауваження про свій творчий метод, але вони стосуються його центральних моментів. Зокрема, він наголошує важливість «порівняльної методи», яка дає змогу відкрити спільність історичних процесів у націях, не пов'язаних мовою чи релігією, наприклад, Латвії й Грузії чи Буковини й Словенії. У цих двох прикладах це, звичайно, імперське минуле: у першому випадку — російське, а в другому — австрійське [8, с. 424]. Таке порівняння дає змогу виокремити типові й окремішні в розвитку двох порівнюваних країв. Іншим важливим критерієм є суспільна стратифікація: збереження чи втрата традиційної соціальної структури, як у випадку Польщі й Угорщини, «шляхетські суспільні традиції», що доживають до доби масової політики [8, с. 424].

Історик також наголошував на цінності «case studies» або розгорнутих прикладів, які дають змогу глибоко вивчити взаємодію ширших процесів і місцевих обставин. Для Лисяка-Рудницького цей метод незамінний у дослідженні націєтворчих процесів та інтелектуальної історії. Зокрема, він бачив Карпатську Україну (Закарпаття й Пряшівщину) як чудовий «case study» націєтворення — саме тому, що це «погранична чи перехідна територія», де століттями відбувалася взаємодія різних соціальних і культурних сил: «Тому тут можна вивчати ледве чи не в лабораторній формі взаємодію факторів, які визначали еволюцію цієї частини світу в цілому» [7, с. 451].

Можна зауважити, що увага Лисяка-Рудницького до окремих мислителів, часто зовсім не центральних постатей у пантеоні української політичної думки, також була формою «case study», тільки в ділянці інтелектуальної історії. Цікаво, що дослідник залишив опис свого

підходу до аналізу творчої спадщини таких постатей: він уважав найпродуктивнішим починати з бачення письменником «історичних перспектив», тобто його чи її історіософії. Зокрема, у випадку його улюбленого Драгоманова, це переконання, що аж до кінця XVIII ст. Україна «творила частину європейського світу» [7, с. 289].

Нарешті, Лисяк-Рудницький наголошував на потребі критичної саморефлексії дослідника, що мала б допомогти позбутися давньої біди української науки — «суб'єктивно-романтичного трактування» предмету досліджень, що висловлювалося стилістично в «„патріотичній” емоційності й тенденційності» [7, с. 196]. Це особливо стосувалося ділянки, у якій працював Лисяк-Рудницький — інтелектуальної історії України XIX — першої половини XX ст.

І справді, студії Лисяка-Рудницького є зразком критичної саморефлексії й сміливого виклику національній міфології, якщо за нею криється чорно-біла примітивізація українського минулого чи заперечення демократичного майбутнього України. Почнімо з його біографій призабутих польських діячів XIX ст. родом із Правобережної України. Життя Іполита Володимира Терлецького майже не пов'язане з українським національним рухом чи подальшим розвитком модерної української ідентичності, але для Лисяка-Рудницького він є прикладом чогось дуже важливого для розуміння українського руху — мінливості етнічної самоідентифікації, можливості по черзі брати участь у різних національних проектах, важливості зовнішнього імперського чинника, тобто неоднозначності того «шляху, яким змушені були мандрувати українські інтелектуали XIX ст.» [7, с. 221].

Натомість у випадку так само призабутого Францішека Духінського вчений убачає «великий вплив на формування новітньої української політичної думки» [7, с. 264], але оцінює його як неоднозначний, адже Духінський пропагував расову теорію конфлікту між «арійською» Польщею й Руссю (Україною) і «туранською», або азійською, Московщиною. Ідея Духінського про польсько-українську федерацію не знайшла помітного відгуку серед українських діячів, але його теорії про расову відмінність росіян стали в пригоді на етапі утвердження поняття про етнічну окремішність українців. У Російській імперії їх найбільшим прихильником був Олександр Кониський, але найбільшого розповсюдження вони набули в Галичині. Такі погляди пропагувала брошура Лонгіна Цегельського «Русь-Україна а Московщина-Росія» (1900 р.), яку масово поширювали серед селян галицькі «Просвіти» [7, с. 273]. Костомаров і Драгоманов критикували ідеї Духінського, але Дмитро Донцов сприйняв їх прямо чи опосередковано і залучив до націоналістичного канону.

Хоча одною з основних тем творчості Лисяка-Рудницького були інтелектуальні зв'язки й взаємовпливи між українськими землями в складі Російської й Австро-Угорської імперій, він також вдало використовував порівняльний метод для аналізу відмінностей у темпах розвитку українського національного руху по різні боки кордону. Зокрема, стаття «Український національний рух напередодні Першої світової війни» починається з порівняння двох подій початку 1914 р. — масових протестів у Наддніпрянській Україні проти заборони святкувати сторіччя Тараса Шевченка й прийняття Галицьким сеймом нового Крайового статуту та виборчого закону, що гарантував українцям 27,2 % місць у сеймі [7, с. 471]. Якщо перша подія продемонструвала, що національний рух у Наддніпрянській Україні «став набувати масового характеру», то друга показала, що в Галичині він уже «завоював частину політичної влади» [7, с. 472]. Натомість в іншому фрагменті Лисяк-Рудницький порівнює розвиток історичних досліджень в Радянській Україні 1920-х років та в Галичині не на користь останньої — і не лише через антиукраїнську політику міжвоєнної Польщі, бо саме в науковій ділянці було найбільше свободи. Лисяк-Рудницький звинувачує «дух вузького утилітаризму („інженеризм”) та по-філістерськи сприйнятої „органічної праці”» серед українського громадянства загалом, а серед націоналістичної молоді зокрема — «„романтично”-волюнтаристичний світогляд, засадничо ворожий науковому пізнанню» [7, с. 195].

Блискучим зразком порівняльного методу в царині інтелектуальної історії слід визнати протиставлення Лисяком-Рудницьким начебто незначних явищ — програмового вегетаріанства Володимира Винниченка в 1930-ті роки й забутої брошури націоналістичного публіциста Володимира Мартинця «За зуби й пазури нації» (1937). Перше підкреслювало утопізм Винниченкових ідей «конкордизму» (системи кооперативної економіки й морального оновлення людством шляхом «повернення» до природи). Друге, натомість, служило несподіваним, але влучним символом радикально-націоналістичної програми — і, додаю від себе, антропоморфності націоналістичної уяви, пронизаної соціал-дарвінізмом (у ній українська нація поставала єдиним організмом, що перебував у боротьбі за виживання з іншими націями). Мартинець закликав українців їсти якомога більше м'яса, щоб, як каже Лисяк-Рудницький, «скріпляти в народі кровожерні інстинкти, дуже пожадні з погляду націоналістичної ідеології» [8, с. 109].

Ще несподіванишим, але важливішим для Лисяка-Рудницького було порівняння Винниченка з Донцовим. Він убачав подібність між цими двома мислителями з протилежних ідеологічних таборів не в змісті, а в «стилі їхньої політичної культури» [8, с. 110]. Обидва по-

ходили зі Степової України й колись належали до Української соціал-демократичної робітничої партії, але для Лисяка-Рудницького пояснення подібності стилю полягало в іншому — «обидва були типові російські інтелігенти» [8, с. 109]. Саме це, на його думку, визначило ідеологічне доктринерство й політичний радикалізм обох діячів. Ця думка Лисяка-Рудницького близько пов'язана із його контроверсійним порівнянням українського комунізму й українського націоналізму ХХ ст. як двох засадничо подібних, хоч ідейно протилежних, «українських тоталітарних течій» [8, с. 489]. Уже сама теза про те, що в 1920-ті роки «комунізм став українською політичною течією» [8, с. 75], викликала негативну реакцію в діаспорному середовищі, про що історик писав у листі до Романа Шпорлюка від 16 серпня 1969 р. Звісно, Лисяк-Рудницький мав на увазі боротьбистів й укапістів, а також пізніший «національний комунізм», але не основну партійну лінію тодішнього більшовицького керівництва Української СРР [8, с. 503; 9, с. 227]. При цьому він відмовляв українським комуністам 1920-х років в ідеологічній споріденості з Драгомановим, яке вони дуже хотіли вибудувати, аби представити себе частиною довшої української традиції: той був «радше переконаним противником марксизму» [7, с. 320].

Нарешті, для Лисяка-Рудницького були важливими поняття тяглості й розриву («цезури») в українській інтелектуальній історії. Він часто згадував «мазепинську еміграцію», яка не лишила по собі довшого ідейного сліду, хоча гіпотетична можливість тяглості мазепинської традиції була для нього захопливою темою. Так само він завважає, що нова хвиля опору в Українській РСР у 1960-ті роки «не була прямим продовженням колишнього оунівського націоналізму, від якого вона відрізняється своїми людськими кадрами, методами діяльності та ідейним спрямуванням» [8, с. 491]. Але брак тяглості в цьому разі був для нього позитивним явищем, адже відкривав можливість виникнення демократичної української політичної платформи всередині радянської України. Як відомо, Лисяк-Рудницький був одним із небагатьох мислителів повоєнної еміграції, які закликали серйозно ставитися до суто формального суверенітету Української РСР, адже в майбутньому він міг наповнитися реальним змістом — що, зрештою, і сталося в процесі розпаду Радянського Союзу.

Наукова спадщина Івана Лисяка-Рудницького дає чудові зразки того, як можна писати інтелектуальну історію модерної України. Творчий метод дослідника містив такі аспекти: з'ясування зв'язку між ідеями й соціальними процесами, широкий порівняльний підхід до ідейних та культурних явищ, а також мікроісторичний метод дослідження ідейних течій через біографічні «case studies». Критична само-

рефлексія історика й ставлення до національної міфології як предмету дослідження, а не символу віри, зумовили довге життя оригінальних думок Лисяка-Рудницького про українське минуле й сучасність.

1. *Бадьора Н.* Філософсько-культурологічні ідеї у творчості І. Лисяка-Рудницького [Текст] / Н. Бадьора // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер.: Українознавство. – 2000. – Вип. 4. – С. 45–49.
2. *Бондар С. В. І.* Лисяк-Рудницький: особливості формування народу та нації [Текст] / С. В. Бондар // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер.: Філософія. Політологія. – Київ, 2003. – Вип. 49–51. – С. 9–14.
3. *Грицак Я.* Іван Лисяк-Рудницький (нарис інтелектуальної біографії) [Текст] / Я. Грицак // Сучасність. – 1994. – № 11. – С. 73–96.
4. *Грицак Я.* Листування Івана Лисяка-Рудницького й Романа Роздольського [Текст] / Я. Грицак, І.-П. Химка // Україна модерна. – 1999. – Ч. 2–3. – С. 376–413.
5. *Даценко В. С.* Принципи лібералізму і проблема націотворення у політичній філософії І. П. Лисяка-Рудницького [Текст] / В. С. Даценко // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2014. – Вип. 8. – С. 184–188.
6. *Кравченко В.* Листування Романа Шпорлюка з Іваном Лисяком-Рудницьким і Юрієм Шевельовим (1962–1982 рр.) [Текст] / В. Кравченко // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – 2008. – Вип. 9–10. – С. 208–294.
7. *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе [Текст] : у 2 т. / І. Лисяк-Рудницький ; відп. ред. Ф. Сисин, упоряд. Я. Грицак, пер. з англ. М. Бадік та ін. – Київ : Основи, 1994. – Т. 1. – 554 с.
8. *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе [Текст] : у 2 т. / І. Лисяк-Рудницький ; відп. ред. Ф. Сисин, упоряд. Я. Грицак, пер. з англ. М. Бадік та ін. – Київ : Основи, 1994. – Т. 2. – 573 с.
9. *Лісовий В. І.* Лисяк-Рудницький — історик української політичної думки [Текст] / В. І. Лісовий // Політологічні читання. – 1993. – № 4. – С. 207–226.
10. *Himka John-Paul.* A Man Much Missed: Remembering Ivan Lysiak-Rudnytsky [Text] / John-Paul Himka // Krytyka. – 2014. – November. – Режим доступу: <https://krytyka.com/en/articles/man-much-missed-remembering-ivan-lysiak-rudnytsky>. – (Дата звернення: 8 липня 2019 р.).

REFERENCES

1. Badiora, N. (2000). *Filosofsko-kulturolohichni idei u tvorchosti I. Lysiaka-Rudnytskoho* [Philosophical and cultural-studies ideas in the oeuvre of Ivan Lysiak-Rudnytsky]. In *Visnyk Kyiv. Nats. Un-tu im. T. Shevchenka. Ser.: Ukrainoznavstvo, 4*, 45-49. [In Ukrainian].
2. Bondar, S. V. (2003). *I. Lysiak-Rudnytskyi: osoblyvosti formuvannia narodu ta natsii* [I. Lysiak-Rudnytsky: the peculiarities of the formation of nationality and nation]. *Visnyk Kyiv. Nats. Un-tu imeni T. Shevchenka. Ser.: Filofofiia. Politolohiia, 49-51*, 9-14. [In Ukrainian].
3. Hrytsak, Ya. (1994). *Ivan Lysiak-Rudnytskyi (narys intelektualnoi biohrafii)* [Ivan Lysiak-Rudnytsky (a survey of his intellectual biography)]. In *Suchasnist, 11*, 73-96. [In Ukrainian].

4. Hrytsak, Ya., & Khymka, I.-P. (1999). *Lystuvannia Ivana Lysiaka-Rudnytskoho i Romana Rozdolskoho* [The correspondence between Ivan Lysiak-Rudnytsky and Roman Rosdolsky]. In *Ukraina Moderna*, 2-3, 376-413. [In Ukrainian].
5. Datsenko, V. S. (2014). *Pryntsypy liberalizmu i problema natsiietvorennia u politychnii filosofii I. P. Lysiaka-Rudnytskoho* [Liberal principles and the problem of nation-building in the political philosophy of I. P. Lysiak-Rudnytsky]. In *Filosofiiia i Politolohiia v Konteksti Suchasnoi Kultury*, 8, 184-188. [In Ukrainian].
6. Kravchenko, V. (2008). *Lystuvannia Romana Shporliuka z Ivanom Lysiakom-Rudnytskym i Yuriem Sheveliovym (1962–1982 rr.)* [Roman Szporluk's correspondence with Ivan Lysiak-Rudnytsky and Yuri Shevelov (1962–1982)]. In *Skhid-Zakhid: Istoryko-Kulturolohichniyi Zbirnyk*, 9-10, 209-294. [In Ukrainian].
7. Lysiak-Rudnytsky, I. (1994). *Istorychni ese* [Historical Essays] (Vol. 1). Kyiv, Ukraine: Osnovy. [In Ukrainian].
8. Lysiak-Rudnytsky, I. (1994). *Istorychni ese* [Historical Essays] (Vol. 2). Kyiv, Ukraine: Osnovy. [In Ukrainian].
9. Lisovyi, V. (1993). *I. Lysiak-Rudnytskyi – istoryk ukrainskoi politychnoi dumky* [I. Lysiak-Rudnytsky as a historian of Ukrainian political thought]. In *Politolohichni Chytannia*, 4, 207-226. [In Ukrainian].
10. Himka, John-Paul. (2014, November). A Man Much Missed: Remembering Ivan Lysiak-Rudnytsky. In *Krytyka*. Retrieved from <https://krytyka.com/en/articles/man-much-missed-remembering-ivan-lysiak-rudnytsky>.

Стаття надійшла 09.07.2019 р.

YEKELCHYK Serhy, Ph.D., Professor of the Departments of History and Germanic and Slavic Studies at the University of Victoria (Victoria, Canada).

The research method of Ivan Lysiak-Rudnytsky: conceptual and methodological aspects.

This article is devoted to the conceptual and methodological foundations of the works by the prominent historian from the Ukrainian diaspora Ivan Lysiak-Rudnytsky. The author's starting point is that Lysiak-Rudnytsky made a significant impact on historical scholarship in independent Ukraine, in particular on the studies of nation-building processes and the development of political thought, but the works on his own research methods are practically absent. The article demonstrates that he first defined his field as the History of Ideas, but later started using the definition "Intellectual History," which presupposes the study of ideas in a wider cultural context and in their interaction with social processes. Such an understanding of the Ukrainian past can be explained by the influence of early-twentieth-century French sociology (through the mediation of Viacheslav Lypynsky) and Max Weber. As far as the methodological foundations of Lysiak-Rudnytsky's oeuvre are concerned, particularly typical for it were the comparative method and the microhistorical method of "case studies". The scholar widely used the method of comparing the Ukrainian ideological trends with the European ones, as well as the comparison of cultural processes in Ukraine's different regions and that of Ukrainian thinkers from the opposite poles of political spectrum. The method of an in-depth example or case study served as a productive addition to this; it was usually applied to a certain episode from intellectual history or a biography of a

little-known political or cultural figure. Lysiak-Rudnytsky's conceptual and methodological tools deserve to be applied wider in present-day Ukrainian scholarship.

Keywords: Ivan Lysiak-Rudnytsky, historiography, diaspora, methodology, comparative method, microhistorical case studies.

ЕКЕЛЬЧИК Сергей Александрович, доктор философии, профессор кафедр истории и германистики и славистики Университета Виктории (Виктория, Канада).

Творческий метод Ивана Лысяка-Рудницкого: концептуальные и методологические измерения.

Статья посвящена концептуальным и методологическим основам научных трудов выдающегося историка украинской диаспоры Ивана Лысяка-Рудницкого. Автор исходит из того, что Лысяк-Рудницкий оказал значительное влияние на историческую науку независимой Украины, в частности на исследование процессов создания наций и развития политической мысли, но исследований его собственного творческого метода практически не существует. Цель этой статьи — очертить теоретические и методологические подходы Лысяка-Рудницкого как историка, чтобы сделать возможным более полное использования его наследия украинскими учеными. В статье показано, как исследователь сначала определял свою дисциплину как «история идей», но со временем начал употреблять определение «интеллектуальная история», которое подразумевает изучение идей в более широком культурном контексте и взаимосвязи с социальными процессами. Такое понимание Лысяком-Рудницким украинского прошлого объясняется влиянием французской социологии начала XX в. (через посредничество Вячеслава Липинского) и Макса Вебера. Характерными для методологических основ научного наследия Лысяка-Рудницкого были сравнительный метод и микроисторический метод развернутого примера («case study»). Ученый широко использует метод сравнения украинских идейных течений с европейскими, а также сравнения культурных процессов в разных регионах Украины и украинских мыслителей с разных полюсов политического спектра. Удачным дополнением к этому служит умелое использование Лысяком-Рудницким метода развернутого примера — особенно какого-то эпизода интеллектуальной истории или биографии малоизвестного политического или культурного деятеля. Концептуальные и методические приемы Лысяка-Рудницкого заслуживают более широкого использования в современной украинской науке.

Ключевые слова: Иван Лысяк-Рудницкий, историография, диаспора, методология, сравнительный метод, микроисторические исследования.